Taloudellisilla kannusteilla on väliä

Kuva Sini Suomi

Osmo Soininvaara
Valtiotieteen lisensiaatti, tietokirjailija

Vuosikymmeniä on hoettu, että on kannattavampaa panostaa ennaltaehkäisyyn kuin sairauksien hoitoon ja hoidossakin perusterveydenhuoltoon enemmän kuin erikoissairaanhoitoon. Silti ennaltaehkäisyä laiminlyödään yhä ja erikoissairaanhoito on vienyt pääosan menojen kasvusta. Syy on taloudellisissa kannusteissa.

Ennenkin oli työlästä vakuuttaa kunnan talousjohto panemaan rahaa ennaltaehkäisyyn, jotta vuosien kuluttua sairaanhoidon kustannukset vähenisivät. Nyt sairaanhoito on siirtynyt valtion rahoittamaksi hyvinvointialueille, mutta kunnat vastaavat ennaltaehkäisystä. On vielä vaikeampaa motivoida kunnan taloushohto suosimaan ennaltaehkäisyä, jotta hyvinvointialueen menot pienenisivät.

Ennaltaehkäisy ei edes tuo hyvinvointialueelle parempia palveluja. Sairastavuuskerroin alenee ja rahaa tulee vähemmän.

Rahapulassa säästäminen voi lisätä menoja, mikä on nähty hakeutumisena päivystysvastaanotoille. Järkevään säästämiseen tarvitaan siltarahoitusta, koska ensin pitää käyttää rahaa vähän enemmän. Säästöt toteutuvat vasta myöhemmin.

Hyvin toteutetut terveyskeskusten kokonaisulkoistukset ovat johtaneet pienempään määrään lähetteitä erikoissairaanhoitoon, mutta vain jos yritys on vastuussa myös erikoissairaanhoidon laskuista.

Se, ettei kunnan hallinnoima terveyskeskukset toimineet yhtä rationaalisesti, liittyy kankeisiin budjettikäytäntöihin, joihin nettobudjetointi voisi auttaa.

Uudellamaalla on viisi yksikköä huolehtimassa perusterveydenhuollosta ja näiden alueiden yhdessä omistama HUS huolehtimassa erikoissairaanhoidosta.

Uudenmaan viisi aluetta saavat rahoituksen valtiolta ja maksavat siitä HUSille niin paljon kuin hyväksi näkevät. Järjestely on saattanut HUSin vaikeaan asemaan, koska oma suu on lähempänä kuin pussin suu.

Vuosi sitten HUS ajautui taloudelliseen kriisiin, kun HUSin yhtymäkokous päätti alentaa HUSin rahoitusta vielä 40 miljoonalla eurolla, vaikka budjetti oli vedetty jo äärimmilleen.

HUS on alansa ykkösosaaja Suomessa, oikea kruunujalokivi. Sillä on paljon valtakunnallisia tehtäviä ja se ylläpitää osaamista koko Suomessa. Sen korkea taso ei ole vain uusmaalaisten asia.

Säästöt olisivat HUSissa helpompia, jos sairaala olisi hallittavissa kuin yritys eli toimitusjohtajalla ja hallituksella olisi valta yli pienempien johtajien. Suomessa jäänteenä tsaarin ajan peloista virkamiesten valtaa ja erottamattomuutta on korostettu. Asiantuntijaorganisaatioissa pitääkin olla erilaisia näkemyksiä, mutta kokonaisuutta on silti voitava hallita.

Minulla on kokemusta sekä HUSin että yritysten hallituksista. Yritysten hallituksiin valitaan jäsenet osaamisen perusteella niin, että eri jäsenet osaavat eri asioita mutta yhdessä heidän osaamisensa kattaa kaiken tarpeellisen. HUSin hallitusta valittaessa ei mitään osaamismatriiseja täytellä. Hallitustyöskentely keskittyy liiaksi alueiden, väestöryhmien ja kieliryhmien edunvalvontaan.

1990-luvun alussa Hyksissä siirryttiin laskuttamaan jäsenkuntia suoritteiden pohjalta, kun ennen kunnat olivat maksaneet könttäsumman. Tämä johti tuottavuuden, suoritteiden ja laskutuksen huomattavaan kasvuun. Kuntien menot kasvoivat ja perusterveydenhuoltoon jäi liian vähän rahaa.

Tämä menonkasvuautomaatti on purettu siirtymällä HUSissa takaisin könttäbudjetointiin. Nyt perusterveydenhuollosta HUSiin lähettäminen ei maksa mitään, kuten ei yksityisestä terveydenhuollostakaan. Jos yksi hyvinvointialue lähettää muita enemmän, se joutuu maksamaan muille, mutta jos ne kaikki lähettävät lisää, se ei maksa niille mitään.

Ennen potilasta seurasi liikaa rahaa. Korvaus tuli myös kiinteistä kustannuksista, vaikka ne eivät lisääntyneet. Erikoissairaanhoito paisui. Kannattaisi maksaa kiinteät kustannukset könttäsummana ja hoidosta marginaalikustannukset.